

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI
RIVOJLANTIRISH QO'MITASI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI NUKUS
FILIALI**

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro
ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya materiallari**

TO'PLAMI

13-noyabr 2025-yil

СБОРНИК материалов

**международной научно и научно-технической конференции на тему
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**

13 ноября, 2025 г

**International scientific and scientific-technical conference
"ACTUAL PROBLEMS OF VETERINARY MEDICINE AND LIVESTOCK
AND THEIR SOLUTIONS"**

November 13, 2025

NUKUS-2025

“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”
Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari [Matn]: to‘plam / Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali. – Nukus: “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025. – 389 b.

Anjuman tashkiliy qo‘mitasi

Tashkiliy qo‘mita raisi: Esimbetov Adilbay Tlepovich, b.f.d., professor;

Tashkiliy qo‘mita raisi muovini: Avezimbetov Shavkat Dosumbetovich, v.f.n.;

Tashkiliy qo‘mita kotibi: Rozumbetov Kenjabek Umar og‘li, b.f.f.d.;

D. Bazarbayeva – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida katta o‘qituvchisi, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Tashkiliy qo‘mita a‘zolari:

Sh. Jabbarov – O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo‘mitasi boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari, veterinariya fanlari doktori, professor.

X. Yunusov – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti rektori, biologiya fanlari doktori, professor.

M. Y. Karpuxin – Ural davlat agrar universitetining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, agrar fanlar doktori, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

N. G. Malkov – N. F. Vereshagin nomidagi Vologda davlat sutchilik akademiyasi rektori, texnika fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

A. Abdurasulov – Qirg‘iziston Respublikasi O‘sh davlat universiteti “Veterinariya meditsinasi va biotexnologiyasi” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, professor. (Qirg‘iziston Respublikasi)

R. Miqtibayeva – Qozog‘iston milliy agrar tadqiqot universiteti “Mikrobiologiya va virusologiya” kafedrasida professori, veterinariya fanlari nomzodi. (Qozog‘iston Respublikasi)

S. Mirzakulov – Olmaota texnologiya universiteti “Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi” kafedrasida professori, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent. (Qozog‘iston Respublikasi)

Q. Atanazarov – O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari, biologiya fanlari nomzodi, dotsent.

A. Mambetnazarov – Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagog kadrlarni tayyorlash bo‘limi boshlig‘i, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent.

A. Kaniyazov – “Veterinariya va zootexnologiya” fakulteti dekani, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

X. Mamatov – “Zootexnologiya” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

R. Turg‘anbayev – “Zootexnologiya” kafedrasida professori, agrar fanlar doktori

A. Kamalova – “Veterinariya meditsinasi va farmakologiyasi” kafedrasida mudiri, veterinariya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

P. Xojalepesov – “Iqtisodiyot va gumanitar fanlar” kafedrasida mudiri, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent.

R. Rzaev – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida mudiri, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Ushbu to‘plam O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 27-dekabrda 490-son buyrug‘i bilan oliy ta‘lim tashkilotlari hamda ilmiy tashkilotlarda 2025-yilda o‘tkaziladigan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy anjumanlar, simpoziumlar, seminarlar va boshqa ilmiy hamda ilmiy-texnik tadbirlar ro‘yxati 2-ilovasiga muvofiq tasdiqlangan – 2025-yilda xalqaro miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasi asosida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filialida 2025-yil 13-noyabr kuni – **“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”** mavzusida o‘tkazilgan Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari asosida tuzilgan.

Konferensiyada, veterinariya sohasida faoliyat olib borayotgan universitet va filialarning professor-o‘qituvchilari, ilmiy markazlarning va insitutlarning ilmiy xodimlari, doktorantlar, magistrantlar, iqtidorli yosh tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot ishlariga bag‘ishlangan maqolalar o‘rin olgan

To‘plamga kiritilgan maqolalar materiallarining to‘g‘riligi va haqqoniyligiga mualliflar mas‘ul hisoblanadi.

© Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali, 2025

© “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025

1. Абдуғаниев О.А. Сирдарё дарёси ўрта оқими сув ҳавзалари йиртқич балиқлари гельминтлари. Автореф. дис. биол. фан. б.ф.д. (PhD). – Гулистон, 2022. - 47 б.
2. Османов С.О. Паразиты рыб Узбекистана. - Ташкент: Фан, 1971. - 532 с.
3. Васильков Г.В., Грещенко Л.И., Енгашев В.Г. и др. Болезни рыб // Под ред. В.С.Осетрова. - М.: Агроиздат, 1989. - 288 с.
4. Хакимов З., Уринов У., Саидова М., Нарманов О., Эрназаров Д., Ходжаева З., ... и Очилов Ю. (2025). Биоразнообразие насекомых в Узбекистане: от обширных степей до берегов Каспия – краеугольный камень евразийских экосистем. *Каспийский журнал экологических наук*, 23 (4), 1101-1105.
5. Ниязов Х., Эрназаров Д., Аvezимбетов С., Реджепбаев Дж. С. и Шакилов У. (2025). Различные методы лечения искусственного гнойно-некротического процесса у кроликов. В BIO Web of Conferences (том 181, стр. 01007). ЭДП наук.
6. Ernazarov, D. A. (2024, October). The Effect of 10% Blood Herb (Chistotel)(Chelidoni Herba) Ointment and 10% Aloe Extract Ointment on the Inflammation Process. In International Congress on Biological, Physical And Chemical Studies (ITALY) (Vol. 5, pp. 69-73).

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДА ОТЛАРНИНГ ANOPLOCEPHALIDAE CHOLODKOWSKY, 1902 ОИЛАСИГА МАНСУБ ЦЕСТОДАЛАР БИЛАН ЗАРАРЛАНИШ ДИНАМИКАСИ

Каниязов А.Ж.¹, Сарсенбаев И.Е.¹, Амангелдиев У.А.¹, Дильманова А.И.²

¹*Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Нукус филиали,*

²*Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти*

Кириш. Бугунги кунда республикамызда уй ва қишлоқ хўжалик ҳайвонлари жумладан, отларнинг гельминтлари ва улар чақирадиган касалликларни ўрганишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бу борада, жумладан, мазкур йўналишда амалга оширилган дастурий чора-тадбирлар асосида ҳайвонларда паразитлик қиладиган гельминт турлари аниқланган, гельминтозларнинг ҳайвон организмига салбий таъсири ва паразитларнинг сонини бошқариш борасида муайян натижаларга эришилган. Отлар организмида паразит чувалчангларнинг 100 га яқини паразитлик қилади. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясида “илмий-тадқиқот ва инновация фаолиятини рағбатлантириш, илмий ва инновация ютуқларини амалиётга жорий этишнинг самарали механизмларини яратиш” каби вазифалар белгилаб берилган. Бу ўринда, Орол бўйи ҳудудида отлар гельминтларининг тур таркибини аниқлаш ва инвазиянинг олдини олишга йўналтирилган илмий-тадқиқот ишлари муҳим назарий ва амалий аҳамиятга эга.

Отлар гельминтозлари ичида анаплацефалидозлар муҳим аҳамиятга эга бўлиб, уларнинг кўзгатувчилари ошқозон ичак трактининг паразитлари ҳисобланади. Уларни ўрганиш назарий ва амалий аҳамиятга эга.

Тадқиқотнинг мақсади. Қорақалпоғистонда отларнинг Anoplocephalidae Cholodkowsky, 1902 оиласига мансуб цестодалар билан зарарланиш динамикасини ўрганишдан иборат.

Тадқиқот материали ва усуллар. Тадқиқот ишлари Қорақалпоғистон Республикасида олиб борилди. Отларнинг цестодалар билан зарарланишини аниқлашда тўлиқ ва тўлиқ бўлмаган гельминтологик ёриб кўриш усули билан текшириб кўрилди (Скрябин, 1928). Тўлиқ ёриб кўриш усули билан 62 бош, тўлиқ бўлмаган гельминтологик

ёриб кўриш усули билан 81 бош отларнинг турли хил органлари ва ундан ташқари 395 та фекалий намуналари ўрганилди.

Тадқиқот давомида топилган гельминтлар тур таркибини аниқлашда морфологик белгилари, паразит локализация ва хўжайинларига эътибор қаратилди. Олинган натижаларни таҳлил қилишда инвазия экстенсивлиги (ИЭ) ва инвазия интенсивлиги (ИИ) кўрсаткичлари иноботга олинди.

Тадқиқот натижалари ва уларнинг таҳлили. Олиб борилган тадқиқотлар натижасида Қорақалпоғистоннинг турли ҳудудларида отлар ўртасида *Anoplocephalidae* Cholodkowsky, 1902 оиласига мансуб 3 та турдаги цестодаalar *Anoplocephala perfoliata*, *Anoplocephala magna* ва *Paranoplocephala mamillana* турлари аниқланди. *Anoplocephala perfoliata* тури билан отларнинг ўртача зарарланиш даражаси 27,3% ни ташкил этади. Инвазия интенсивлиги 12-43 нусхани ташкил этади. *Anoplocephala magna* билан отларнинг ўртача зарарланиш даражаси 24,5% ни ташкил этади. Инвазия интенсивлиги 24-52 нусхани ташкил этади. *Paranoplocephala mamillana* билан отларнинг ўртача зарарланиш даражаси 2,8% ни ташкил этади. Инвазия интенсивлиги 18-37 нусхани ташкил этади.

Тадқиқот давомида аниқланган гельминтлар ривожланиш циклига кўра биогельминт бўлиб, оралиқ хўжайин иштирокида ривожланади. Оралиқ хўжайин вазифасин Е.Я. Башкирова маълумотига кўра *Ceratocetidae*, *Notospididae*, *Liacaridae*, *Galumnidae*, *Carabodidae* оилаларига мансуб орибатид каналари бажаради. Анопловефалидозлар барча мавсумларда учрайди. Олиб борилган тадқиқотлар натижасида отлар асосан ёз ойларида паразитлар билан зарарланиши амалга ошишини кўрсатмоқда. Инвазия экстенсивлиги йилнинг турли мавсумларида бир-биридан фарқ қилади. Отлар анопловефалидозлари динамикаси битта юқорига кўтарилувчи нуқта билан характерланади. Олиб борилган тадқиқотлар куз мавсумида отларнинг энг юқори зарарланишини кўрсатмоқда, жумладан, сентябрда 22,7%, октябрда 25,8%, ноябрда 23,2% ни ташкил этади. Шундан кейин зарарланиш даражаси май ойигача пасайиб бориб, ўртача 7,8% га тенг бўлиши кузатилди.

Тадқиқотлар давомида аниқланган *Anoplocephalidae* оиласига мансуб цестодаalar отлар ошқозон-ичак трактида паразитлик қилиши натижасида, тизим функциясининг жиддий бузилишига олиб келади. Бу ўз навбатида ҳайвоннинг барча маҳсулдорлигининг пасайишига, ёш ҳайвонларнинг ўсиш ва ривожланишдан орқада қолишига сабабчи бўлад.

Хулоса. Олиб борилган тадқиқотлар натижасида Қорақалпоғистон Республикаси ҳудудида отларнинг *Anoplocephalidae* оиласига мансуб цестодаalar билан зарарланиши ўрганилди. Қорақалпоғистонда отларнинг *Anoplocephala perfoliata* цестодаси билан зарарланиш инвазия экстенсивлиги 27,3% ни ва инвазия интенсивлиги 12-43 нусхани, *Anoplocephala magna* билан отларнинг ўртача зарарланиш даражаси 24,5% ни, инвазия интенсивлиги 24-52 нусхани ва *Paranoplocephala mamillana* билан отларнинг ўртача зарарланиш даражаси 2,8% ни ҳамда инвазия интенсивлиги 18-37 нусхани ташкил этиши аниқланди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Боев С.Н., Соколова И.Б., Панин В.Я. Гельминты копытных животных Казахстана. Алма-Ата, 1962. Т. I. - 377 с.
2. Двойнос Г.М. Прижизненная и посмертная диагностика и идентификация гельминтов лошадей. Методические рекомендации. - М.: Агропромиздат, 1993. – 86 с
3. Ивашкин В.М., Двойнос Г.М. Определитель гельминтов лошадей. Киев: Наукова думка, 1984. – С. 7-16.
4. Канакова А.С., Машуков А.В., Исаков Р.Л., Дзодзаева А.Х., Чапаев М.Б., Шахагапосаева А.М. Гельминты лошадей Кабардино-Балкарской Республики // Российский паразитологический журнал. - Москва, 2008. - №2. – С. 10-14.

5. Хакимов З., Уринов У., Саидова М., Нарманов О., Эрназаров Д., Ходжаева З., ... и Очилов Ю. (2025). Биоразнообразие насекомых в Узбекистане: от обширных степей до берегов Каспия – краеугольный камень евразийских экосистем. *Каспийский журнал экологических наук*, 23 (4), 1101-1105.
6. Ниязов Х., Эрназаров Д., Аvezимбетов С., Реджепбаев Дж. С. и Шакилов У. (2025). Различные методы лечения искусственного гнойно-некротического процесса у кроликов. В BIO Web of Conferences (том 181, стр. 01007). ЭДП наук.
7. Ernazarov, D. A. (2024, October). The Effect of 10% Blood Herb (Chistotel)(Chelidonii Herba) Ointment and 10% Aloe Extract Ointment on the Inflammation Process. In International Congress on Biological, Physical And Chemical Studies (ITALY) (Vol. 5, pp. 69-73).
- 8.

ALPHA SHAKTI PREPARATINING QUYONLAR ORGANIZMIGA TOKSIK TA'SIRINI O'RGANISH

Kamalova A.I., Bekniyazova M.J. Zaripbaeva G.N.

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Nukus filiali*

Kirish. Hozirgi kunda tibbiyot va veterinariya sohasida yangi biologik faol moddalarning ishlab chiqilishi va ularning xavfsizligini baholash muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etmoqda. Har qanday yangi dori vositasi klinik qo'llanilishidan avval laboratoriya hayvonlarida toksikologik jihatdan sinovdan o'tkazilishi lozim.

Bu jarayonda dori vositalarining toksikologik xususiyatlarini baholash, ya'ni organizmga salbiy ta'sir darajasini aniqlash alohida ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, Alpha-shakti preparatning laboratoriya hayvonlari — xususan, quyonlar organizmiga bo'lgan ta'sirini eksperimental sharoitda o'rganish ilmiy jihatdan dolzarb masaladir.

Alpha-shakti 10 % EC konsentrat emulsiyasi (100 gr/l, yuqori-sis-aralashgan sipermetrin (RS)-siano-3-fenoksi-benzil (JRS)-sis, trans-3-(2.2-dixlorvinil)-2.2-dimetilsiklopropan-karboksilatlaridan tashkil topgan, qizg'ish tusli insektoakaritsid preparat bo'lib konsentrat emulsiya ko'rinishida Hindiston davlati (Mumbay) da ishlab chiqariladi. U suv bilan aralashganda oq rangga kiradi.

Alpha-shakti preparatining quyonlar organizmiga bo'lgan ta'sirini eksperimental sharoitda o'rganish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar preparatning organizmga bo'lgan umumiy va mahalliy ta'sirini, xavfsizlik chegarasini, hamda potentsial nojo'ya ta'sirlarini aniqlashga yordam beradi [1,2,3,4].

Tadqiqot maqsadi. Mazkur ishning asosiy maqsadi — Alpha Shakti preparatining eksperimental quyonlar organizmiga toksik ta'sirini aniqlash, xavfsizlik darajasini baholash, shuningdek, organizmning klinik, fiziologik va laborator ko'rsatkichlaridagi o'zgarishlar orqali preparatning potentsial nojo'ya ta'sirlarini tahlil qilishdan iborat.

Materiallar va usullar. Eksperimental tajriba davomida sog'lom, bir xil yoshdagi va og'irlikdagi quyonlar tanlab olindi. Ularga preparatning past, o'rta va yuqori dozalarini peroral yo'l bilan yuborish orqali kuzatuvlar olib borildi. Har bir guruhdagi hayvonlarning umumiy holati, harakat faolligi, oziq iste'moli, tana harorati, yurak urish chastotasi, hamda qon va siydik tahlillari muntazam nazorat qilindi.